

Od Jaskółek do Armii Krajowej

Jan Kempieński „Błysk” należał do pokolenia, którego dorosłe życie ukształtowały okupacja niemiecka i powojenne represje. Był żołnierzem konspiracji, a następnie dowódcą oddziału działającego w południowej Wielkopolsce. Jego historia łączy rodzinne okolice Ostrowa Wielkopolskiego, partyzanckie szlaki Gór Świętokrzyskich i Lubelszczyzny oraz tragiczne wydarzenia pod Odolanowem.

Młodość i pierwsza konspiracja

Urodził się 4 lutego 1921 roku w Jaskólkach w powiecie ostrowskim. Był najstarszym synem Władysława Kempieńskiego i Julianny z domu Cybulskiej. Wychowywał się w rodzinie prowadzącej gospodarstwo rolne. Według Tomasza Cieślaka miał czworo rodzeństwa. Gdy wybuchła wojna, miał osiemnaście lat. [1]

Działalność konspiracyjną rozpoczął w grudniu 1939 roku. Cieślak wskazuje na współtworzenie z kolegami szkolnymi Tajnego Związku Młodej Polski, natomiast biogram IPN ujmuje ten okres jako początek konspiracji ZWZ-AK. Były to pierwsze kroki na drodze, która doprowadziła go do służby w oddziałach leśnych. [1, 2]

Roboty przymusowe i ucieczka

W 1940 roku Niemcy wywieźli Kempieńskiego na roboty przymusowe do Westfalii. W Ottbergen podjął działalność sabotażową. W 1943 roku został aresztowany przez gestapo i poddany śledztwu. Zdołał uciec z niemieckiego uwięzienia i przedostać się na Kielecczyznę. Publikacje różnią się szczegółami ucieczki: jedne opisują ją podczas leczenia szpitalnego, inne wiążą z transportem do Dachau. [1-3]

Pod dowództwem „Nurta”

W Górach Świętokrzyskich trafił do oddziału Eugeniusza Kaszyńskiego „Nurta”, należącego do zgrupowań Jana Piwnika „Ponurego”. Używał pseudonimu „Błysk” i dokumentów na nazwisko Jan Nowak. Uczestniczył w działaniach przeciwko Niemcom, między innymi w rejonie Wykusu. [1, 2]

W kwietniu 1944 roku został skierowany na Lubelszczyznę. Przebywał w środowisku kompanii szkoleniowej Stefana Dębickiego „Kmicica”, a następnie w oddziale Bolesława Flisiuka „Jaremy” w Inspektoracie Chełm AK. Brał udział w akcji „Burza”. Po wkroczeniu Armii Czerwonej krótko służył w MO w Lublinie; według biogramu IPN po dwóch tygodniach, na rozkaz „Jaremy”, powrócił do oddziału. [2]

Powrót, oddział i represje

Dlaczego powstała „Warta”

Po rozwiązaniu Armii Krajowej część jej członków pozostała w konspiracji. Wielkopolska Samodzielna Grupa Ochotnicza „Warta” powstała 10 maja 1945 roku z inicjatywy ostatniego komendanta Okręgu Poznańskiego AK, ppłk. Andrzeja Rzewuskiego „Hańczy”. Miała chronić ludzi podziemia przed represjami UB i NKWD oraz utrzymywać łączność i struktury organizacyjne. [4]

Agnieszka Łuczak podkreśla, że zamiarem Rzewuskiego było utrzymanie dyscypliny i prowadzenie przede wszystkim samoobrony. „Warta” zajmowała się również wywiadem, kontrwywiadem i działalnością informacyjną. Nie należy utożsamiać całej organizacji wyłącznie z akcjami jednego oddziału ani zakładać, że wszystkie grupy działały według identycznej taktyki. [4]

Własna formacja „Błyska”

W 1945 roku Kempieński wrócił do Wielkopolski i zorganizował oddział związany z „Wartą”. Źródła różnie datują jego powrót, dlatego bezpiecznie mówić o tym roku, bez rozstrzygnięcia miesiąca. Współpracował z ludźmi miejscowej konspiracji i dawnymi towarzyszami z Lubelszczyzny. Wśród współpracowników wymieniani są Florian Michalak „Boruta” i Ludwik Siniecki „Szary”. [1, 2]

Oddział poruszał się samochodami i korzystał z zaplecza terenowego. Placówki związane z „Błyskiem” działały między innymi w Moszczance, Gliśnicy, Korytach, Korytnicy, Ligocie, Bronowie i Dobrzycy. Opracowania podają różną liczebność formacji, od kilkudziesięciu do około stu żołnierzy w szczytowym okresie; liczby te dotyczą różnych ujęć i nie określają automatycznie sił w samej bitwie. [1, 2]

Aresztowanie, proces i śmierć

Po rozbiciu oddziału pod Odolanowem Kempieński przez pewien czas uniknął ujęcia. Zatrzymano go 17 grudnia 1945 roku w Poznaniu i przekazano Urzędowi Bezpieczeństwa. Relacja Archiwum Państwowego w Kaliszu wiąże zatrzymanie z rozpoznaniem go przez milicjanta, któremu wcześniej darował życie. [3, 7]

Proces pokazowy rozpoczął się 29 kwietnia 1946 roku w świetlicy Komendy Wojewódzkiej MO w Poznaniu. 4 maja Wojskowy Sąd Rejonowy skazał Kempieńskiego na śmierć, utratę praw publicznych i przepadek mienia. Rozstrzelano go 21 czerwca 1946 roku w Poznaniu. Miał 25 lat. W publikacjach IPN wykonanie egzekucji przypisano funkcjonariuszowi UB Janowi Młynarkowi. [1, 3]

22 września 1992 roku Sąd Wojewódzki w Poznaniu unieważnił wyrok, uznając, że działalność skazanego służyła niepodległemu bytowi Państwa Polskiego. Przywołane opracowania IPN wskazują, że miejsca pochówku samego Kempieńskiego nie ustalono. [1, 3]

22 października 1945 roku

Wydarzenia poprzedzające starcie

Jesienią 1945 roku konflikt oddziału „Błyska” z aparatem bezpieczeństwa przybrał na sile. 25 września partyzanci opanowali Dobrzycę, zajmując posterunek MO, pocztę i gorzelnię. Opracowanie IPN wiąże tę akcję z wcześniejszym aresztowaniem członków rodziny dowódcy. [3]

W kolejnych tygodniach oddział działał między innymi w Sulmierzycach, Odolanowie i Koźmińcu. 16 października pod Kolonią Kościelec doszło do starcia z grupami operacyjnymi KBW i UB. Działania partyzantów obejmowały rozbrajanie posterunków, zajmowanie instytucji oraz zatrzymywanie przedstawicieli władz. [3]

Historia ta obejmuje także egzekucje. W nocy z 6 na 7 października po zatrzymaniu samochodu w Krzywosądowie rozstrzelano trzech działaczy PPR. Po akcji w Kuczkowie z 10 października zabito dwóch funkcjonariuszy jarocińskiego UB. Nie można pomijać śmierci tych osób w opisie działalności oddziału. [3]

Opanowanie Odolanowa

22 października żołnierze „Błyska” wkroczyli do Odolanowa. Rozbroili posterunek Milicji Obywatelskiej i zajęli miejskie obiekty. Źródła wymieniają ratusz, pocztę oraz mleczarnię. Na rynku zebrała się ludność, do której przemówił Kempieński. Według komunikatu IPN pieniądze zabrane z miejskiej kasy rozdano mieszkańcom. [3, 5]

Należy rozróżnić dwa etapy wydarzeń: zajęcie miasta oraz późniejszą walkę podczas odwrotu. Określenie „bitwa pod Odolanowem” dotyczy przede wszystkim starcia poza miastem, po zakończeniu akcji w jego centrum. Zajęcie miejskich instytucji nie było jeszcze końcem działań tego dnia. [5, 6]

Pościg i rozbiecie oddziału

Po wyjeździe partyzantów z miasta dogoniła ich grupa operacyjna, która nadciągnęła od strony Ostrowa Wielkopolskiego. Publikacje IPN wskazują na udział sił NKWD, Korpusu Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Urzędu Bezpieczeństwa. Według tych opracowań przeciwnik miał około dwukrotną przewagę liczebną. [3, 5]

Walka trwała około pół godziny. Oddział został rozbity, a ranny Kempieński wydostał się z okrażeń. **Poległo 24 partyzantów** według liczby przyjętej w biogramie IPN i artykule Tomasza Cieślaka. Inne komunikaty IPN formułują tę liczbę ostrożniej, jako szacunek sięgający 24 osób. Straty sił komunistycznych nie są w tych publikacjach ustalone. [1, 2, 5]

Następstwa i pamięć

Co oznaczała porażka

Rozbicie oddziału pozbawiło Kempieńskiego znacznej części sił i zakończyło zasadniczy okres jego działalności bojowej. Sam dowódca przeżył starcie, lecz nie zdołał już odtworzyć formacji w poprzednim kształcie. Bitwa stała się jednym z najbardziej znanych wydarzeń powojennej konspiracji w południowej Wielkopolsce. [1, 3]

Nie jest możliwe odtworzenie z krótkich publikacji każdego ruchu oddziałów, dokładnej kolejności ostrzału ani pełnego imiennego wykazu wszystkich uczestników. Dlatego w tym opracowaniu nie dodano niepotwierdzonych godzin, tras ani szczegółów taktycznych. Znany zarys obejmuje opanowanie miasta, odwrót, pościg, około półgodzinne starcie i rozbicie oddziału.

Los ciał poległych

Część ciał zabitych zabrali krewni i pochowali w rodzinnych mogiłach. Według relacji świadków pozostałe ciała potajemnie ukryto na cmentarzu w Odolanowie. Poszukiwanie miejsca pochówku wymagało po latach połączenia relacji mieszkańców, kwerend archiwalnych i badań terenowych. [5, 6]

W czerwcu 2019 roku IPN badał teren przy ogrodzeniu cmentarza. Nie natrafiono wtedy na poszukiwane szczątki. W czerwcu 2020 roku prace objęły mogiłę uznawaną wcześniej za symboliczną, na cmentarzu parafii św. Marcina przy ul. Chwaliszewskiej. Odnaleziono szczątki ośmiu osób. Układ pochówku, obrażenia i przedmioty przy szczątkach wskazywały na prawdopodobny związek z oddziałem „Błyska”. [6]

W grobie ujawniono między innymi elementy umundurowania, grzebień i łuski amunicji typu Mauser. Badacze wskazali, że znaleziska nie odpowiadały pierwotnej informacji o pochówku powstańców wielkopolskich. Materiał kostny zabezpieczono do badań identyfikacyjnych. [5, 6]

Pogrzeb ośmiu nieznanych żołnierzy

12 października 2021 roku na cmentarzu w Odolanowie odbył się uroczysty pogrzeb ośmiu ekshumowanych, nieznanych żołnierzy. Organizowali go wspólnie Oddział IPN w Łodzi i miejscowy samorząd. Komunikat z tego czasu nie podawał imiennych identyfikacji pochowanych. [5]

Ośmiu pochowanych podczas tej uroczystości nie należy utożsamiać z całkowitą liczbą ofiar bitwy. Są to dwie różne informacje: przyjęta w opracowaniu liczba 24 poległych oraz osiem osób odnalezionych w badanej mogile i pochowanych w 2021 roku. [2, 5]

Pamięć o tych wydarzeniach obejmuje zarówno życiorys dowódcy, jak i losy jego żołnierzy oraz rodzin. Opieka nad mogiłami i przekazywanie historii kolejnym pokoleniom pozwalają przywracać konkretnym ludziom miejsce w dziejach regionu.

Daty, źródła i uwagi

4 lutego 1921	Narodziny Jana Kempiańskiego w Jaskółkach.
Grudzień 1939	Początek działalności konspiracyjnej.
1940	Wywiezienie na roboty przymusowe do III Rzeszy.
1943	Aresztowanie przez gestapo, ucieczka i służba partyzancka.
1944	Działalność na Lubelszczyźnie i udział w akcji „Burza”.
1945	Powrót do Wielkopolski i organizowanie oddziału.
22 października 1945	Opanowanie Odolanowa i rozbicie oddziału podczas odwrotu.
17 grudnia 1945	Aresztowanie Kempiańskiego w Poznaniu.
4 maja 1946	Wyrok śmierci Wojskowego Sądu Rejonowego.
21 czerwca 1946	Wykonanie wyroku w Poznaniu.
22 września 1992	Unieważnienie wyroku.
12 października 2021	Pogrzeb ośmiu nieznanym żołnierzom w Odolanowie.

Uwagi do ustaleń

Przyjęto datę urodzenia 4 lutego 1921 roku za opracowaniem Tomasza Cieślaka. W części biogramów występuje 5 lutego. Źródła używają zarówno stopnia porucznika, jak i kapitana, a także różnią się datowaniem powrotu do Wielkopolski i opisem ucieczki z niemieckiego uwięzienia. Nie rozstrzygano tu stopnia ani pełnej listy odznaczeń. Informacje o identyfikacji szczątków odnoszą się do wskazanych komunikatów, a nie do deklaracji o obecnym stanie badań.

Źródła • aktywne odsyłacze

1. Tomasz Cieślak, Wielkopolski Wyklęty: Jan Kempiański „Błysk”, Przystanek Historia; tekst z „Biuletynu IPN” 3/2020.
2. IPN, Por. Jan Kempiański „Błysk”, Biogramy Postaci Historycznych.
3. Tomasz Cieślak, 74. rocznica rozstrzelania Jana Kempiańskiego, IPN Poznań, 21.06.2020.
4. Agnieszka Łuczak, Rozpracowanie WSGO „Warta” przez WUBP w Poznaniu, „Pamięć i Sprawiedliwość”, s. 61-80.
5. IPN Łódź, Uroczystości pogrzebowe ośmiu nieznanym żołnierzom WSGO „Warta”, 12.10.2021.
6. Biuro Poszukiwań i Identyfikacji IPN, Szczątki ośmiu żołnierzom w domniemanej mogile oddziału „Błyska”, 23.06.2020.
7. Archiwum Państwowe w Kaliszu, relacja z prelekcji o Żołnierzach Wyklętych ziemi kaliskiej, 6.03.2020.

Opracowanie popularyzatorskie, nie przedruk źródeł ani monografia naukowa. Dostęp do publikacji: 15 października 2026 roku.